

Bartoněk, Antonín

[Lejeune, M. Mémoires de philologie mycénienne]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1961, vol. 10, iss. E6, pp. [279]-281

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108982>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

cepci větší úlohu, než by tato formulace naznačovala. Pokud je však možno soudit z dalších dosti nejasně formulovaných autorových vývodů, Grinbaum zřejmě jen thessalštině přisuzuje zvláštní postavení mimořádně archaického dialektu, v němž se zachovalo nejvíce starých mykénských rysů. Je to zejména patrné z té části jeho výkladů, v nichž se hovoří o tom, že se achajsko-ionské koiné používalo na území Thessalie (a snad i Bojotie) předtím, než byla zanesena na Peloponés a na Krétu. Vznik samotné této koiné klade pak až do první poloviny 2. tisíciletí. Grinbaumova koiné je tedy v podstatě koiné Georgijevova, jenže s tím hlavním rozdílem, že se v ní původ mykénštiny klade dále na sever, do Thessalie. V tom je autorova značná zásluha, neboť v poslední době se zdá stále více, že úloha Thessalie mezi centry mykénské kultury nebyla doposud ještě dostatečně doceněna. Ovšem samotný archaický charakter thessalštiny nemusí ještě znamenat, že se na thessalštině rozkládalo kdysi jedno ze středisek mykénské kultury. — Po stránce lingvistické měl však jít autor více do hloubky. Tak ze 27 mykénských zvláštností zahrnutých do Grinbaumovy tabulky je podle něho v thessalštině dosvědčeno celých 22, ale při bližším zkoumání zjistíme, že z těchto 22 případů jich má stěží více než polovina opravdu klasifikační význam. Zejména je to patrné u Grinbaumových jevů „foneticko-morfologických“, u nichž jsou mykénsko-thessalštině paralely (v počtu osmi) ve výrazné převaze nad obdobami mykénsko-arkadokyperskými (v počtu tří). Přitom však nejméně čtyři ze sedmi mykénsko-thessalštině paralel, které nejsou doloženy zároveň v arkadokyperštině, jsou z hlediska doby klasické pouhé archaismy, jejichž přítomnost v thessalštině někdy v druhé polovině 1. tis. př. n. l. nedokazuje ještě jejich nepřítomnost v ostatních dialektech třeba jen o několik století dříve (gen. sg. o-kmenů na *-oi(o)*, gen. sg. a-kmenů na *-āo*, nom. sg. mužských a-kmenů na *-ā*, instrumentální suffix *-φi*). Mimoto k samotnému Grinbaumovu výběru mykénských zvláštností je třeba ještě dodat, že jeho „foneticko-lexikální“ jevy nebyly vybrány s dostatečnou opatrností a proporcionalitou (v několika zkoumaných případech se např. opakují tytéž fonetické jevy, jenže pokaždé v jiné slově). A konečně nebylo ani u řeckých dialektů klasické doby dostatečně dbáno toho, z které doby doklad pochází (tak je např. uvedena jako doklad pro thessalštinu předložka *μετά*, ač je doložena až velmi pozdě a ačkoli lesbické a bojotské *περά* ukazuje spíše na to, že i v thessalštině byla asi ve starších dobách doložena druhá z těchto dvou předložkových dublet).

Společným rysem těchto tří názorů, které jsme právě uvedli, bylo uznávání mykénštiny jakožto dialektu, vzniklého smíšením několika starších řeckých nářečních formací. Přitom Georgijev a Grinbaum výslovně uvádějí, z kterých nářečních zdrojů tento smíšený charakter vyvěrá, kdežto Webster se tu nijak konkrétně nevyjadřuje. I když v tom nebyl jistě u Webstera nějaký zvláštní záměr, stává se nám tento jeho přístup k věci podnětem k otázce, zda jsme nakonec vůbec oprávněni předpokládat i pro dobu předmykénskou stejné rozvrstvení řeckých dialektů jako v době klasické. To je však již stanovisko Rischovo (o jeho článku v MH 12 (1955), 61—76, viz LF 80 (1957), Inn.; o jeho příspěvcích z Ét. Myc viz SbFFBU E 5 (1960), 164) a Casolovo (o jeho monografii *La Ionia nel mondo miceneo*, Napoli 1957, viz v SbFFBU E 4 (1959), 140n.).

Antonín Bartoněk

M. Lejeune, Mémoires de philologie mycénienne. Première série (1955—1957). Paris, Centre national de la recherche scientifique, 1958. Stran 402.

Kniha je souhrn prací z mykénské lingvistiky, které napsal v letech 1955—1957 známý francouzský grécista Lejeune. Obsahuje 15 článků. V sedmi se autor zabývá otázkami interpretace mykénského slabáře. Nejzákladnější informace v tomto směru podává obecněji zaměřený úvod (kap. I; str. 9—16 — dobrý přehled o této problematice je pak obsažen v úvodcích ke kap. II, str. 19—24, ke kap. III, str. 47—49, a kap. ke IV, str. 59—64). Kap. V (93—108) jedná o tzv. a-ových dubletách (autor uznává čtyři takové dublety, přičemž znaky a_2 (= znak č. 25) a a_4

(č. 33/34) mají prý tendenci k hodnotě ja a znak a_3 (=č. 43) k hodnotě ha). V kap. IX (str. 185 až 202) se snaží autor dokázat správnost fonetické hodnoty du pro znak č. 51 (proti často navrhanému da_2). V kap. III (str. 45–56) a X (str. 203–218) probírá autor některé méně časté znaky mykénské sylabáře a určuje alespoň s poměrnou jistotou slabičnou hodnotu kwe pro č. 87, ro_3 pro č. 88, we_2 pro č. 71 (ale v Dodatcích na str. 338 se mění toto čtení na dwe) a pu_2 pro č. 29, a alespoň jako pracovní hypotézu slabičnou hodnotu sa_2 pro č. 82 a wo_2 pro č. 79. Znakům označujícími slabiky s náslovnou skupinou souhlásek je věnována kap. XIII (str. 255–282; Lejeune tu přiznává takovouto slabičnou strukturu znaku č. 48 /= nwa/, dále zvláštnímu zrcadlovému zdvojení znaku č. 42 /= dwo/, znakům č. 87 /= kwe/ a č. 62 /= pte/ a v Dodatcích na citované již straně 338 právě sem zařazuje i znak č. 71 s fonetickou hodnotou dwe). Obecně se k otázkám mykénské grafického systému hovoří v kap. XV (319–330) — autor se tu snaží charakterizovat jazyk, pro který byl „lineární“ systém původně určen. Počítá v tomto předřeckém egejském jazyce s možností dvojho a, tj. s ā a ā̇, dále s absencí i-ových diftongů, u hlásky [l] s její výslovností blízkou hláске [d], s pouhými čtyřmi explozivami, totiž [p], [t], [k], [q] (poslední z těchto hlásek ovšem nemusela být labiovelára, nýbrž spíše velára, odlišující se nějak od středního nebo prepalatálního [k]), s dvěma polosamohláskami ([j], [w]), ale bez [h], se dvěma sibilantami (tj. se [s] a s hláskou nejisté kvality přepisovanou obyčejně jako [z]) a z hlediska struktury slov s průměrou otevřených slabik.

Další dva příspěvky jsou věnovány některým specifickým hláskoslovným otázkám, a to kap. XI (str. 219–236) mykénským dokladům jakéhokoli typu reduplikace a kap. XIV (str. 283–318) detailnímu rozboru mykénských labiovelár. Pokud jde o labioveláry, Lejeune uznává čtyři znaky, zachycující tyto hlásky, totiž qa (= č. 16; tím přijímá stanovisko Georgijevo), qe (= č. 78), qi (= č. 21), qo (= č. 32), kdežto hodnota qu se i podle něho zřejmě již dříve změnila v [ku].

K morfologickým problémům obrátil autor svou pozornost v kap. VIII (str. 157–184); všímá si tu mykénského pádového suffixu $-phi$ a srovnává jej s homérským (v myk. jde o athematically připojovanou příponu, nevyskytující se téměř nikdy u substantiv 2. deklinace /u Hom. je již toto omezení odstraněno/, mykénské $-phi$ je přípona plurální /u Hom. je singulární i plurální/ a má buď funkci instrumentálu nebo lokálu /u Hom. může plnit i funkci genitivu a bývá i po předložkách/ a konečně v myk. je $-phi$ ještě živá přípona, kdežto v Homérovi je to již neproduktivní residuum).

I v ostatních příspěvcích se Lejeune zabývá ve větší či v menší míře různými problémy grafiky, hláskoloví a morfologie. Tak tomu je např. v kap. XII (str. 237–254), věnované pokusu o identifikaci výrazu $\eta\rho\acute{\epsilon}\sigma\beta\upsilon\varsigma$ v mykénských testech (i když nakonec autor nedochází k pozitivnímu výsledku, je tento příspěvek cenný metodicky). Podobně jsou charakterizovány lingvistickým zájmem autorovým i čtyři studie věnované interpretaci některých specifických serií mykénských tabulek, i když ovšem těžiště těchto příspěvků je spíše v oblasti etymologie a věcného výkladu slov. Sem patří kap. II (str. 17–44) a kap. VI (str. 109–124) — jedná se v nich o knosské a pylské serií S-, obsahující inventární záznamy o tzv. vozových kolech, a dále kap. IV (str. 57–92) se serií Ma a kap. VII (str. 125–156) se seriemi Na, Ng, Nn.

Z toho, co jsme tu uvedli, plyne jasně, jak rozsáhlá byla mykénologická práce M. Lejeuna v letech 1955–1957. I když část z uvedených prací byla již dříve uveřejněna v různých časopisech (kap. II v Rev. de Phil. 29, 147 nn., kap. III v Minos 4, 22 nn., kap. IV v Rev. des Ét. Anc. 58, 3 nn., kap. V v Ét. Myc. 39 nn., kap. VI v Rev. de Phil. 30, 175 nn., kap. VII v Ét. Myc. 137 nn., kap. VIII v Bull. de la Soc. Ling. 52, 170 nn., kap. IX v Minos 5, 130 nn.), bylo správné zahrnout do Mémoires i tyto studie, neboť všechny Lejeunovy práce o mykénských problémech jsou navzájem spjaty úzkou metodickou jednotou. S vysokou vědeckou hodnotou knihy je přítom v plné shodě i závěrečný oddíl práce, obsahující Dodatky (str. 331–343), dále konkordanci různých vydání knosských textů (appendix I, str. 347–365), opravy a dodatky k Bennettovým

Pylos Tablets z r. 1955 (app. II, str. 367—370), bibliografii starších greckistických prací Lejeunových (app. III, str. 371—373) a důkladný index citovaných mykénských výrazů a textů stejně jako index věcný (str. 375—397).

Antonín Bartoněk

И. М. Тронский, Историческая грамматика латинского языка. Издательство литературы на иностранных языках. Москва 1960. Str. 320, cena 5 р. 50 к.

J. M. Tronskij, jeden z vynikajících filologů ruských naší doby, profesor na Leningradské universitě, vydal v průběhu posledních 15 let tři knihy svědčící, že jejich autor je stejně gramatik jako historik literatury; je to jeho *История античной литературы* (1946, 2. vyd. 1951, 3. vyd. 1957), *Очерки из истории латинского языка* (1958) a posléze kniha, o které zde referujeme, *Историческая грамматика латинского языка* (1960).

Podle běžné ruské terminologie pojímá autor „gramatiku“ jako nauku o hláskách a tvarech slov a nejedná o syntaxi; ani nauka o tvoření slov není zvláštní a samostatnou částí jeho mluvnice, a jevy k ní patřící vykládá jen příležitostně ve spojení s jevy hláskoslovnými a tvaroslovnými.

Svou látku a její výklad pořádá T. z dobrých důvodů podle věcí a ne podle historických period. Ale i tak se projevuje historické chápání gramatických jevů v celé knize v určování jejich relativního datování a v objevování jazykového vývoje.

Před výkladem o latinském jazyce samém předesešlá autor kapitolu o indoevropské jazykové rodině, jejíž jednotu dokazuje příklady týkajícími se jak slovní zásoby, tak i gramatického ústrojí a prostředků tvoření slov; na str. 13 n. podává v přehledné tabulce výčet ie. hlásek a jim odpovídajících hlásek v jazycích latinském, řeckém, staroindickém a staroslovanském. V této souvislosti jedná o ie. střídě samohlásek (система чередования гласных; termínu „ablaut“ T. neuzívá) a ukazuje její zbytky v řečtině i latině. Přitom se dotýká hypotézy, že jedním z hlavních pramenů tvoření dlouhých samohlásek v ie. jazycích bylo spojení krátkého vokálu s laryngální sonantou *ʔ, a kriticky poznamenává, že problematika „laryngální“ teorie značnou měrou přechází za hranice toho obecně ie. jazykového stavu, který se stanoví historicko-srovnávací metodou, a patří k oblasti dohadů o předhistorii tohoto stavu, o těch procesech, které k němu přivedly (§ 15).

Po tomto syntetickém přehledu následuje výklad o ie. jmenné soustavě s jejími kategoriemi (pád, číslo, rod) a o soustavě slovesné (vid, způsob, čas, rod). Dokazuje se tu, že se jazyky ie. rodiny vyvíjely samostatně v těsné souvislosti s historií národů, které jich užívaly. „Ale zákony vývoje příbuzných jazyků bývají do jisté míry shodné. V historii jazyků ie. rodiny se projevuje řada společných momentů, svědčících o shodném směru vývoje při velké rozmanitosti konkrétních forem tohoto vývoje a jeho tempu v jednotlivých větvích a jazycích“ (str. 24 n.).

V 2. kapitole jedná autor o italské větvi ie. jazyků; na příkladech ukazuje vývoj ie. samohlásek a souhlásek v jazycích italských a rozdíly mezi jazykem latinským a druhými jazyky italskými. Zde vyvrací mínění o zvláštní jednotě řecko-italské; nepřijímá ani hypotézu o bývalé jednotě jazyků italských a keltských, i když je možno ukázat řadu znaků společných oběma těmto větvím. Po nálezů zbytků jazyka tocharského a hethitského se ukázalo, že nejvýraznější rysy italo-keltské morfologie byly mnohem více rozšířeny; nejde tu o novotvary, nýbrž jsou to rysy starého obecně ie. stavu, které se zachovaly na okrajích teritoria zabraného ie. jazyky, ale byly ztraceny v jeho centrální části.

V 3. kapitole je podán krátký, ale obsažný přehled historie latinského jazyka a pramenů jeho studia. Zvláštní pozornost je tu obrácena k poměru spisovného jazyka k řeči „lidové hovorové“ (termínu „vulgární“ T. neuzívá).

Tyto tři první kapitoly gramatiky Tronského, které je možno nazvat historickými, se na četných místech dotýkají poznatků uvedených a v náležité souvislosti vyložených v kapitolách